

KOLMAS PÜHAPÄEV PÄRAST ILMUMISPÜHA AD 2026

Hb 11:1–10 (Js 30:18–21 või 2Kn 5:1–15; Jh 4:39–42)

- 1 Usk on loodetava tõelisus, nähtamatute asjade tõendus.
- 2 Selle kohta on ju esivanemad saanud tunnistuse.
- 3 Usus me mõistame, et maailmad on valmistatud Jumala sõna läbi, nii et nägematust on sündinud nähtav.
- 4 Usus tõi Aabel Jumalale parema ohvri kui Kain, mille tõttu ta sai tunnistuse, et tema on õige, kuna Jumal andis tema andide kohta tunnistuse, ja usu kaudu ta räägib veel surnunagi.
- 5 Usus võeti ära Eenok, et ta ei näeks surma, ja teda ei leitud enam, sest Jumal oli ta ära võtnud. Aga juba enne, kui ta ära võeti, oli ta saanud tunnistuse, et ta on olnud Jumalale meelepärane.
- 6 Aga ilma usuta on võimatu olla meelepärane, sest kes tuleb Jumala juurde, peab uskuma, et Tema on olemas ja et Ta annab palga neile, kes Teda otsivad.
- 7 Usu läbi sai Noa hoiatuse selle kohta, mida veel ei olnud näha, ja ta ehitas jumalakartuses laeva oma pere päästmiseks; ja selle kaudu ta mõistis süüdi maailma ja sai selle õiguse pärijaks, mis tuleb usust.
- 8 Usus oli Aabraham kuulekas, kui teda kutsuti minema paika, mille ta pidi saama pärandiks, ja ta läks välja, teadmata, kuhu ta läheb.
- 9 Usus ta asus elama töötatud maale otsekui võõrsile, elades telkides koos Iisaki ja Jaakobiga, kes olid sellesama töötuse kaaspärijad.
- 10 Sest ta ootas kindlale alusele rajatud linna, mille meister ja ehitaja on Jumal.

Usk on aga loodetavate asjade kindel alus, nähtamatute asjade kinnitus – sellest on ju saanud tunnistust vanemad. Usus me mõistame maailmad olevat valmis tehtud Jumala sõnaga, nii et mitte nähtavaist asjust pole sündinud see, mida nähakse. Usus tõi Aabel Jumala ette külluslikuma ohvri kui Kain, mille läbi ta sai tunnistuse, et ta on õige – Jumala tunnistades tema andide kohal –, ja selle läbi, olles surnud, ta räägib siiski. Usus viidi ära Eenok, et ta ei näeks surma, ja teda ei leitud, kuna Jumal oli ta ära viinud – enne äraviimist oli ta ju saanud tunnistuse, et on olnud Jumalale meelepärane. Ilma usuta aga on võimatu olla meelepärane, sest see, kes tuleb Jumala juurde, peab uskuma, et Ta On ja et Ta on palgamaksjaks neile, kes Teda taga nõuavad. Usus ehitas Noa, olles saanud eelhoiatuse veel mitte nähtavate asjade kohta, aukartlikult laeva oma koja päästmiseks, mille läbi ta mõistis süüdi maailma ja sai usu kohase õiguse pärijaks. Usus oli Aabraham kuulekas, olles kutsutud minema välja paika, mille ta pidi saama pärandiks, ja ta läks välja, omamata aimugi, kuhu ta on minemas. Usus elutses ta töötuse maal otsekui võõral, elades telkides koos Iisaki ja Jaakobi, selle töötuse kaaspärijatega – ta ootas ju alusmüüre omavat linna, mille ehitusmeister ja looja on Jumal.

Sissejuhatus

Kirjas heebrealastele endas ei nimetata selle kirjutajat. Traditsiooniliselt on autoriks peetud apostel Paulust, kuid juba varakult on olnud neid, kes on selles kahelnud. Tänapäeval jäetakse Heebrea kirja autorlus lahtiseks, sageli seostatakse seda siiski Pauluse või tema koolkonnaga. Pauluse kõrval on kirja autoriks peetud ka näiteks Rooma Clemensit¹, Barnabast, evangelist Luukast, Apollon ja teisi. On üsna tõenäoline, et kiri pärineb esimese sajandi kuuekümnendate aastate esimesest poolest, s.t on kirjutatud enne Jeruusalemma templi hävitamist aastal 70. On ka autoreid, kes seostavad Heebrea kirja keiser Domitianuse valitsemisajal (89–96) aset leidnud kristlaste tagakiusamisega.

Heebrea kirja eesmärgiks näib olevat taganemise või ükskõiksusse langemise ohus olevate kristlaste manitsemine ja julgustamine², tõenäoliselt olukorras, kus kas varasemalt kogetud või parajasti toimuv tagakiusamine on teravalt tõstatanud küsimuse kristliku usu juurde jäämise ja sellest tunnistuse andmise mõttekusest. Üheks väljapääsuks tagakiusamisest näib olevat olnud [vähemalt väliselt] tagasi pöördumine vanatestamentliku usu ja praktika juurde.

Kiri heebrealastele astub taolisele mõtteviisile jõuliselt vastu, näidates, et Vana Testament, iseäranis selle rituaalne praktika, oli vaid Kristuses teostunud lunastuse eelpilt ja ettekuulutus ning on sestpeale määratud lakkama. Kristus on tõeline ülempreester ning ainus ohver ja vahemees Jumala ja inimeste vahel – Temast loobumine ning vana usu ja vanade ohvrite juurde tagasi pöördumine tähendaks Kristuse jalge alla tallamist ja uuesti risti löömist ning kujutaks endast hukatuslikku viga, pattu, millele ei ole lepitust, kuna ainus võimalik Lepitaja on tagasi lükatud (Hb 6:4–6; 10:29).

Kristus ületab kõik, nii prohvetid (Hb 1:1–3), inglid (Hb 1:5–2:18) kui ka Moosese (Hb 3:1–6), samuti kõik Vana Testamendi ohvid (Hb 4–9), Ta pole mitte Aaroni soost või mõnest muust inimlikust suguvõsast preester, vaid sarnaselt Melkisedekile, kes on Tema eelkuju, ilma alguse ja otsata (Hb 7:3). Kristus on muutumatu, «seesama eile ja täna ja igavesti» (Hb 13), ning Tema lunastus- ja lepitusohver on lõplik: «Sest üheainsa ohvriga on Ta teinud pühitsetavad jäädavalt täiuslikuks.» (Hb 10:14)

Kristus on Jumala viimane sõna inimkonnale, Temas on kõik alguse saanud ja Temas viiakse kõik lõpule: «Jumal, kes muiste palju kordi ja mitmel viisil rääkis esivanematele prohvetite kaudu, on nüüd päevade lõpul meile rääkinud Poja kaudu, kelle Ta on seadnud kõigi asjade pärijaks, kelle läbi Ta on ka maailmad teinud, kes, olles Tema

¹ Seda võivad nii kinnitada kui ümber lükata Clemensi 1. kirjas sisalduvad otsesed või kaudsed Heebrea kirja tsitaadid, nt XXXVI peatükis.

² Vennad, ma kutsun teid üles, võtke heaks see julgustussõna! (Hb 13:22)

kirkuse kiirgus ja Tema olemuse kuju ning kandes kõiksust oma väe sõnaga, on pärast seda, kui Ta oli täide viinud pattudest puhastamise, istunud Ausuuruse paremale käele kõrgeimas taevas ning saanud ülemaks inglitest, kuivõrd Ta on pärinud neist ülevama nime.» (Hb 1:1–4)

Kristust kujutatakse Heebrea kirjas ka eeskujuna ja julgustusena eriti neile, keda taga kiusatakse või kes on sattunud mõne muu kiusatuse küüsi: Ta on olnud kõiges kiusatud nagu meigi ning just seetõttu suudab Ta inimesi mõista, neile andestada ja neid aidata (Hb 4:15).

Kiri heebrealastele seostab kristlaseks olemise ja kristliku usu praktiseerimine nii isiklikus usus kindlaks jäämise kui ka ühise tunnistusega ja koguduse osadusega, kelle kooskäimisi ei tohi unarusse jätta (Hb 10:25). Kristlikus koguduses nähakse uut Jumala rahvast, Uue Lepingu rahvast, kes on puhastatud Kristuse vere piserdamisega ning kelle ühtekuuluvus ületab nii aja kui ruumi, kaasa arvatud tagakiusamised ja surma. Neile, kes usus kindlaks jäävad ja kannatusteski ei tagane, töötatakse rahu, mida on igatsenud ja mille poole on püüelnud kõigi aegade vagad, kellest paljusid tuuakse ka kristlastele kindlameelse usu eeskujuks (Hb 11).

Need, kes on kuulekad ja jäävad ustavaks, võivad teada, et «rahu Jumal, kes igavese lepingu verega on surnuist üles toonud lammaste suure Karjase, meie Issanda Jeesuse», valmistab neid «kõiges heas tegema Tema tahtmist» ja saadab korda, «mis on Tema silmis meelepärane» (Hb 13:20j).

Kiri heebrealastele on nii teoloogiline kui kirjanduslik meistriteos, mida ei tohi mingil juhul taandada vaid heebrea päritolu lugejaile mõeldud apologetiliseks või pelgalt Vana Testamendi kommentaariks mõeldud kirjutiseks, vaid mille keskseks sõnumiks on tunnistus Kristuse ainulaadsest ja täiuslikust ohvrast, mille kaudu on kõigile neile, kes Temasse usuvad ja Talle ustavaks jäävad, avatud ligipääs «Siioni mäe juurde ja elava Jumala linna, taevase Jeruusalemma juurde» (Hb 12:22).

Keelelisi märkuseid

Usk – sõna πίστις – «usk», «usaldus», «veendumus», ka «usaldusväärsus» – tuleneb verbist πείθω – «veenma», «veenduma», «veendunud olema», «usaldama», «usalduma», «kuulda võtma», «uskuma».

Tõelisuus – sõna ὑπόστασις tähistab siin kas kindlat alust (vundamenti), millele miski toetub, või vastupidi seda, mis toetub kindlale alusele (vundamendile).³

Tõendus – sõna ἔλεγχος tähendab «tõend», «kinnitus», «tõendatu», ka «veendumus».⁴

³ 1739. aasta Piiblis: «kindel lotus»; 1968. aasta piiblitõlkes: «kindel usaldus».

⁴ 1739. aasta Piiblis: «märkoandmine»; 1968. aasta piiblitõlkes: «veendumus».

Esivanemad – οἱ πρεσβύτεροι – sõna πρεσβύτερος⁵ tähistab nii ealt kui ametilt vanemat.⁶

Saanud tunnistuse – μαρτυρήθησαν – sõna μαρτυρέω tähendab «tunnistajaks olema», «[millestki isiklikult nähtust või koetust] tunnistust andma», «[midagi] kinnitama».

Mõistame – νοοῦμεν – sõna νοέω tähendab «mõistusega tunnetama», «mõistma», «taipama», «mõtisklema», «tähelepanu osutama».

Maailmad – τοὺς αἰῶνας – sõna αἰών tähistab eeskätt lõputust, igavikku, aga seda võidakse kasutada ka teatud ajastu, eeskätt pikema, inimlikult isegi tajumatult pika ajavahemiku kohta⁷, samuti võib see tähistada ajas eksisteerivat [lõputut⁸] kõiksust – maailma, universumit.

On valmistatud – καταρτίσθαι – sõna καταρτίζω tähendab siin «täielikult/täiuslikule lõpule viima», «valmis tegema».

Sõna läbi – ῥήματι – sõna ῥήμα tuleneb verbist ῥέω – «kõnelema», «väljendama», aga ka «voolama» ja «välja valama» – ja tähistab eeskätt väljendatud, räägitud sõna.

Nägematust on sündinud nähtav – τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὸ βλέπομενον γεγονέναι – sõnasõnalt: «mitte nähtavaist [asjust] pole sündinud nähtav/see, mida nähakse». Sõna φαίνω – «valgustama», «valge ette tooma», «ilmutama», «ilmuma», «nähtavaks saama» – tuleneb sõnast φῶς – «valgus».

Tõi – προσήνεγκεν – sõna προσφέρω tähendab «[midagi kellegi] ette/juurde tooma». Usulises kontekstis tähistab see sõna ka ohverdamist.⁹

Aabel – Ἀβελ – nimi Ἀβελ – אָבֶל – tuleneb verbist הָבַל – «hingama» – ning tähendab «hingeõhk», «[kerge] õhuhingus».¹⁰

⁵ Siit tuleneb ka sõna «presbüter» – «kogudusevanem» –, millest on pärit eestikeelne «preester».

⁶ 1739. aasta Piiblis: «wannemad»; 1968. aasta piiblitõlkes: «vanad».

⁷ Vrd «eoon» – geoloogilise ajaarvamise suurim ühik (arhaikum, proterosoikum, fanerosoikum).

⁸ Sarnaselt sõnale «maailmatu», nt «maailmatu suur».

⁹ Vrd sõnaga προσφορά, mis tähistab nii ohvriandi kui ohverdamise akti (ja õigeusu kirikus armulaualeiba).

¹⁰ Ilmselt viitab Aabeli nimi tema lühikeseks jäänud elule. Sõna הָבַל tähenduseks on ka «tühisus», nt Kg 1:2: הָבַל הָבָלִים – «tühisuste tühisus».

Parema – πλείονα – sõna πούλός tähendab «palju», «rohkesti». Keskvõrre πλείων tähendab «rohkem», «külluslikum».¹¹

Ohvri – θυσίαν – sõna θυσία – «ohver» – tuleneb verbistθύω – «tapma».

Kain – nimi Κάϊν – קַיִן – tuleneb 1Ms 4:1 kohaselt sõnast קָיָן – «saama», «omama».¹²

Võeti ära – μετετέθη – sõna μετατίθημι tähendab «ühest kohast teise asetama/viima», «üle viima».

Eenok – nimi Ἐνὼχ – Ἠὲν – tähendab «pühendatu».

Ei leitud – οὐχ ηὗρίσκετο – sõna εὗρίσκω tähistab eeskätt taolist leidmist, millele ei eelne otsimine, vaid mis pigem sünnib ootamatult, hea õnne peale.¹³

On olnud...meelepärane – εὐαρεστηκέναι – sõna εὐαρεστέω tähendab «[millestki] head meelt omama», «[millegagi] rahul olema».

On võimatu – ἀδύνατον – sõna ἀδύνατος – «võimatu», «võimetu», «jõuetu», «suutmatu» – tuleneb verbist δύναμαι – «võimeline olema», «suuteline olema», «[millekski piisavat] jõudu omama».¹⁴

Neile, kes...otsivad – τοῖς ἐκζητοῦσιν – sõna ἐκζητέω tähendab «välja otsima», «taga otsima», «taga nõudma», ka «välja uurima».

Sai...hoiatuse – χρηματισθεῖς – sõna sõna χρηματίζω tähendab siin «teada saama», «ilmutust/ettekuulutust saama», «hoiatust saama».

Noa – nimi Νῶε – נֹחַ – tuleneb verbist נָח – «puhkama», «rahunema», «vaikseks jääma».

Laeva – κιβωτὸν – sõna κιβωτός tähistab eeskätt puust kasti või laegast. Seda tarvitatakse nii Noa laeva kui templis asuva seaduse- või lepingulaeka kohta (κιβωτὸς τῆς διαθήκης – Hb 9:4; Ilm 11:19).

¹¹ 1739. aasta Piiblis: «üllemat».

¹² וַתֵּהָר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה – Tõi ilmale Kaini ja ütles: «Olen saanud mehe Issandalt.»

¹³ Meenutagem siinkohal Archimedese kuulsat vanniskäiku.

¹⁴ Muuhulgas tulenevad siit ka lõhkeainet tähistav sõna «dünaamiit» ja elektrigeneraatorit tähistav sõna «dünamo».

Pere – τοῦ οἴκου – sõna οἶκος tähendab «maja», «koda», «kodu», ka «suguvõsa», tähistades ka üleüldiselt kodakondseid, kõiki neid, kes kuuluvad perekonda, suguvõssa või majapidamisse.

Mõistis süüdi – κατέκρινεν – sõna κατακρίνω tähendab «süüdi mõistma», «hukkamise vääriliseks tunnistama».

Maailma – τὸν κόσμον – sõna κόσμος tähendab korrastatud ilmaruumi, maailma, ülekantult ka inimkonda, samuti maailma («selle ilma») asjadekorraldust.

Pärijaks – sõna κληρονόμος – «pärija» – koosneb kahest sõnadest κληρος – «liisk», «liisuosa» – ja νόμος – «seadus», «korraldus», «asjakorraldus».

Aabraham – nimi Ἀβραάμ – heebrea keeles אַבְרָם – tähendab «paljude [rahvaste] isa».

Pärandiks – εἰς κληρονομίαν – sõna κληρονομία – «pärand», «pärandus» – koosneb sõnadest κληρος – «liisk», «liisuosa» – ja νόμος – «seadus», «korraldus», «asjakorraldus».

Teadmata – μὴ ἐπιστάμενος – sõna ἐπίσταμαι tähendab «[millegagi] kursis olema», «teadma», «mõistma», «[millestki] teadlik olema», «aimu omama».

Asus ta elama – παρώκησεν – sõna παροικέω tähendab «ajutiselt elama [asuma], «elutsema».

Töötatud maale – εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας – sõnasõnalt: «töötuse maale».

Iisaki – Ἰσαάκ – nime Ἰσαάκ – ἰσᾱך – «ta naerab», «[see, kes] naerab» – aluseks olev verb ἰσᾱך tähendab nii heas mõttes «naerma» kui ka pilkavalt või teotavalt «välja naerma», samuti «ära naerma», ning tähistab ka nalja tegemist, vallatlemist, mängimist.

Jaakobiga – nimi Ἰακώβ – ἰακώβ – tähendab «kannahoidja», «petis».

Ootas – ἐξεδέχετο – sõna ἐκδέχομαι koosneb seestütlevast eessõnast ἐκ ja verbist δέχομαι – «kätte võtma», «üles tõstma», «vastu võtma», «omaks võtma», tähistades ootust ja valmisolekut millegi vastuvõtmiseks või millestki osa saamiseks.

Meister ja ehitaja – τεχνίτης καὶ δημιουργός – neid sõnu on siin raske adekvaatselt tõlkida: sõna τεχνίτης tähendab «käsitöölaine» ja sõna δημιουργός¹⁵ tähistab eeskätt kedagi, kes töötab rahva, s.t üldsuse heaks, aga ka kõige või koguni kõiksuse loojat/valmistajat.¹⁶

¹⁵ Eesti keele seletava sõnaraamat järgi tähistab sõna «demiurg» eeskätt maailma loojat, aga ka üht jumaluse atribuutidest ning piltlikult loovat jõudu.

¹⁶ 1739. aasta Piiblis: «üllesehitaja ja valmistaja»; 1968. aasta piiblitõlkes: «ehitaja ning valmistaja».

Sisuline analüüs

Heebrea kirja kümnes peatükk lõpeb tõsise hoiatusega usust taganemise, koguduse osaduse unarusse jätmise ja patu eest, mille tagajärjeks oleks «ainult mingi hirmus kohtu ootamine ja äge tuli, mis neelab vastased» (Hb 10:27), ning julgustusega jääda usus kindlaks ka keset kannatusi ja tagakiusamist, sest «veel ainult pisut, pisut, siis tuleb see, kes peab tulema, ega viivita» (Hb 10:37). Sellele järgneb üheteistkümnendas peatükis kirjeldus «vanematest» (Hb 11:2 – vt vastavat keelelist märkust), kelle usk peaks olema meile mitte ainult eeskujuks, vaid ka innustuseks, kuna «Jumal on midagi paremat näinud ette meile, nii et nemad ilma meieta ei saaks täiuslikuks» (Hb 11:40).

Heebrea kirja üheteistkümnenda peatüki avasalmi käsitletakse tihti usu definitsioonina, ent seda see tegelikult ei ole, juba seetõttu, et tegemist on lühidusest hoolimata üsna raskesti tõlgitava ja -mõistetava lausega, mis, juhul, kui tegemist oleks definitsiooniga, oleks vastuolus definitsiooni enda mõistega. Pigem on tegemist julgustusega uskuda seetõttu, et [üksnes] usk on see, mis aitab jääda püsima ja minna edasi ka siis, kui see, mida loodetakse, näib olevat alusetu, ning see, mida oodatakse, igatsetakse ja otsitakse, tundub olevat mitte ainult [praegu veel] nähtamatu, vaid ka näiline, koguni petlik.

Esimese kinnitusena usu usaldusväärsest tuuakse ära otsekui enesestmõistetav tõdemus, et «maailmad on valmistatud Jumala sõna läbi, nii et nägematust on sündinud nähtav» (Hb 11:3). Nii see kui järgnev pühakirjategelaste loetelu on selgeks märgiks sellest, et Heebrea kirja esimesed lugejad olid Vana Testamendi lugude ja tõdedega suurepäraselt kursis ning neid ei olnud (erinevalt paljudest tänapäeva inimestest) vaja julgustada mitte usus Jumala olemasolusse ega sellesse, et Ta on kõige Looja, ega isegi mitte Tema töotustesse, vaid usus sellesse, et Jumala töötused on täidetud Jeesuses Kristuses ning et inimese igavene saatus sõltub just Temale ustavaks jäämisest.

Nimeliselt kõneldakse Heebrea kirja üheteistkümnendas peatükis seitsmeteistkümnest usueeskujust, neile lisaks veel «prohvetitest» ja «naistest» (Hb 11:32.35). Tõsi, mõnesid nimepidi nimetatuid mainitakse vaid põgusalt, samal ajal kui teistest kirjutatakse märksa pikemalt, pöörates kõige rohkem tähelepanu Aabrahamile ja Moosesele. Huvitaval kombel ei nimetata esimesena aga mitte esimest inimest Aadamat (võib-olla ka seetõttu, et esimese osa oma elust käis ta mitte usus, vaid nägemises), vaid Aabelit – küllap siin võib näha selget viidet sellele, et silmas peetakse eeskätt langusjärgset maailma ja lunastuslugu.

Aabel tõi Jumalale parema (või külluslikuma – vt vastavat keelelist märkust) ohvri kui tema vend Kain, kelle eeskujul Aabel ohvrit tuues järgis: «Ja mõne aja pärast juhtus, et Kain tõi Issandale roaohvri maaviljast, ja ka Aabel tõi oma lammaste esimesest soost ning nende rasvast.» (1Ms 4:3j) Millegipärast vaatas Jumal heameelega «Aabeli ja tema roaohvri peale, aga Kaini ja tema roaohvri peale Ta ei vaadanud» (1Ms 4:4j) – miks, selle

üle on läbi aegade väga palju arutletud, ning Vana Testamendi tekst ise sellele otsest selgitust ei anna. Ühe vähemalt kaudse vastuse leiame apostel Johannese esimesest kirjast: «Sellepärast, et [Kaini] teod olid kurjad, aga ta venna omad õiged.» (1Jh 3:12)

Enam-vähem samamoodi arutleb Heebrea kiri, öeldes, et Jumal andis Aabeli ohvrit vastu võttes tema kohta tunnistuse, et ta on õige. Siin on oluline tähele panna, et Aabel ei ole õige mitte ohvri tõttu, mille ta Jumalale tõi, vaid just see, et Jumal tema ohvri vastu võttis, näitab, et ta oli – juba enne ohvri toomist – õige. See, mis tegi Aabeli õigeks, oli uskus Jumalale sellise ohvri toomine, mis oli Kaini omast mõõtnatult külluslikum – iseenda usaldav üleandmine Jumalale, enda Tema kätte usaldamine. Just selleks – enda tingimusetuks usaldamiseks Jumala kätte – kutsus Heebrea kiri üles iseäranis neid, kes kipuvad kaotama lootust ning kõiges, mida nad ei näe, kõhkleva ja kahtleva.

Aabeli usueeskuju on seda jõulisem, et Aabel suri teatavas mõttes usumärtrina, sest kui ta poleks Jumalale Kaini omast paremat ohvrit toonud, ei oleks Kain teda ka tapnud. Sellisena pole Aabel aga mitte ainult eeskujuks kõigile usukannatajatele, vaid ta on ka Kristuse enda eelkuju, sest tema taevani kisendav veri viitab otseselt Jeesuse lunastavale ja lepitavale piserdamisverele (vrd Hb 12:24). Jah, Aabel on küll surnud, aga «usu kaudu ta räägib veel surnunagi» (Hb 11:4).

Aabelit tabanud rängast saatusest hoopis teistsugune oli see, mis sai osaks Eenokile, kes «kõndis...koos Jumalaga kolmsada aastat» (1Ms 5:22) ning «siis ei olnud teda enam, sest Jumal võttis tema ära» (1Ms 5:24). Heebrea kirja sõnul tegi Jumal seda sellepärast, et Eenok oli olnud talle meelepärane, ning taas oli selleks, mis tegi Eenoki õigeks ja Jumalale meelepäraseks, tema usk ja enese usaldamine Jumala kätte – sest mida muud tähendab see, et keegi «kõnnib koos Jumalaga»?

Selleks, et olla Jumalale meelepärane, on vaja uskuda, et Jumal «on olemas ja et Ta annab palga neile, kes Teda otsivad» – aga see palk ei ole mitte tasu teenete eest, vaid selleks palgaks on Jumala juurde tulemine, Jumala leidmine ja Jumalaga koos käimine, s.t Jumal ise ongi see tasu, ainus tasu, mida tasub taga nõuda. Teatavas mõttes on tegemist äärmiselt praktilise nõuandega: usu ainult ja sul on kõik, sest sul on Jumal, kes on kõige Looja!

Nagu Aabel, nii on ka Eenok Jeesuse eelkuju: nii nagu tema «võeti ära...et ta ei näeks surma» (Hb 11:5), nii on Jeesus, «pärast seda, kui Ta oli täide viinud pattudest puhastamise, istunud Ausuuruse paremale käele kõrgeimas taevas» (Hb 1:3), kusjuures seda tehes on Ta läinud «esindama meid...Jumala palge ees» (Hb 9:24). Erinevalt Eenokist, kes ei saanud näha surma, pidi Jeesus surma siiski maitsuma (Hb 2:9) – selleks, et oma surma kaudu kõrvaldada see, kellel on võimetus surma üle, see tähendab kurat, ning vabastada «need, kes surma kartes olid kogu eluaja orjapõlves» (Hb 2:14j).

Kolmanda eeskujuna Vana Testamendi alglugudest nimetab Heebrea kiri Noad, kes sai usus «hoiatuse selle kohta, mida veel ei olnud näha, ja ta ehitas jumalakartuses laeva oma pere päästmiseks» (Hb 11:7). Pühakiri tunnistab Noa kohta, et ta «oli üks õige mees, täiesti vaga oma rahvapõlve seas», ning et sarnaselt Eenokile ta «kõndis koos Jumalaga» (1Ms 6:9).

Tingimusetu usk Jumalasse ja usaldus Tema sõna vastu asetas Noa olukorda, milles ta pidi vastanduma kõigile teistele inimestele – mitte ainult selles, et erinevalt nendest oli ta õige ja vaga, vaid ka selles, et ta pidi tegema midagi, mis tõenäoliselt tundus kõigile teistele täiesti naeruväärsena: võtma ette suure laeva ehitamise selleks, et päästa ennast ja oma peret veeuputusest, milletaolist keegi polnud kunagi näinud ja mis ei paistnud nüüdki kuskilt tulevat. Võime vaid kujutleda, kui palju oli neid, kes pilkamisi ütlesid: «Ah jaa, see on seal see Noa, kes ehitab laeva veeuputuse tarvis, mida kunagi ei tule!» – kuni selle päevani, mil selgus, et tegelikult oli Noa see, kes «mõistis süüdi maailma ja sai selle õiguse pärijaks, mis tuleb usust» (Hb 11:7).

Noad ja tema peret ei päästnud hukkumisest mitte see, mida ta tegi, vaid see, et seda, mida ta tegi, tegi ta usus Jumalasse ja usalduses Tema sõna vastu. Noad ei päästnud mitte tema ise, vaid Jumal, kellele ta ennast täielikult ja tingimusetult üle andis – hoolimata sellest, et ajavahemik usust nägemiseni oli pikem kui enamuse tänapäeva inimeste eluiga.¹⁷ Nii ei ela ka meie mitte nägemises, vaid usus (2Kr 5:7), teades, et meie hingamisaeg on alles ees (Hb 4:9).

Jutustus Noast ja veeuputusest on otsene viide lunastusloole: juba Uues Testamendis nähakse veeuputuses ristimise võrdkuju (1Pt 3:20j) ning Jeesus ütleb oma naasmisest kõneldes, et see saab olema nagu Noa päevil: «Nii nagu inimesed olid noil päevil enne veeuputust – sõid ja jõid, võtsid naise ja läksid mehele selle päevani, mil Noa läks laeva, ega taibanud midagi, enne kui tuli veeuputus ja võttis kõik nad ära –, nõnda on ka Inimese Poja tulemine.» (Mt 24:38j) See, mis Kristuse omad neil «Noa päevil» päästab, on nende usk Temasse, kes on nende eest surnud ja surnuist üles tõusnud.

Alguslugude kolmele eeskujule järgneb nii Iisraeli rahva kui Jeesuse esiisa Aabraham, kellele pühendatakse lausa kaksteist salmi, alustades tema lahkumisega kodupaigast ja siirdumisega Töötatud Maale, kus ta elas otsekui võõrsil, jätkates jutustusega töötuse pojast Iisakist ja tema loendamatutest järglastest ning lõpetades Iisaki ohverdamise looga, milles nähakse selget ettekuulutust nii Kristuse ristiohvri ja ülestõusmise kui üleüldse surnute ülestõusmise kohta (Hb 11:19).

¹⁷ 1. Moosese raamatus nimetatakse, et Noa oli viissada aastat vana, kui talle sündisid ta kolm poega (1Ms 5:32; 6:10), ning kohe selle järel räägitakse, kuidas Jumal andis Noale käsu laeva ehitamiseks. Päeval, mil Noa koos oma pere ja loomadega laeva läks ja uputusvesi maa peale tuli, sai ta kuussada aastat vanaks (1Ms 7:11).

Aabraham oli usus «kuulekas, kui teda kutsuti minema paika, mille ta pidi saama pärandiks, ja ta läks välja, teadmata, kuhu ta läheb» (Hb 11:8). Taas näeme, et usk on eeskätt usaldus Jumala vastu ka siis, kui seda, mida Jumal töötab, ei nähta, ja sellest, mida Ta teeb ning kuhu Ta meid juhib, ei ole õrna aimugi. Aga nagu Aabel, Eenok ja Noa ning hiljem Iisak ja teised esiisad ja usukangelased, nii pole ka Aabraham mitte ainult tingimusetu usu eeskuju, vaid nii tema isik kui kogu tema elu on eelkujutiseks ja ettekuulutuseks sellest, mis on sündinud hiljem, eeskätt Kristuses, ning mis on veel sündimas.

Aabraham «asus elama töötatud maale otsekui võõrsile, elades telkides koos Iisaki ja Jaakobiga, kes olid sellesama töötuse kaaspärijad» (Hb 11:9). See ei tähenda mitte ainult seda, et Aabraham ei teadnud Kaananimaale elama asudes veel, et sellest saab kunagi tema niuetest väljuva suure rahva pärismaa, vaid see tähendab seda, et siin maailmas me elamegi alati nagu võõrsil, me oleme «võõrad ja majalised maa peal» (Hb 11:13), ihates «paremat, see tähendab taevast kodumaad» (Hb 11:16). Mitte ainult Aabrahami usk, vaid ka see, et ta elas koos sellesama töötuse kaaspärijate oma poja Iisaki ja pojapoja Jaakobiga mitte enam-vähem püsivas linnamajas, vaid ränduri telgis, on meile kinnituseks ja julgustuseks: meid ootab ees midagi paremat (Hb 11:40).

Aabraham «ootas kindlale alusele rajatud linna, mille meister ja ehitaja on Jumal» (Hb 11:10). Ta suri «uskudes, saamata kätte töötusi, vaid nähes ja tervitades neid kaugelt» (Hb 11:13), aga see ei tähenda, et ta oleks oma usus ja lootuses häbisse jäänud, sest Jumalal ei ole «nende pärast häbi lasta ennast hüüda nende Jumalaks, kuna Ta on valmistanud neile linna» (Hb 11:16). See linn, mille meister ja ehitaja on Jumal, on olemas, see on elava Jumala linn, taevane Jeruusalemm, millesse kogutakse need, kes «on kirja pandud taevas» (Hb 12:23) ning kes saavad «kuningriigi, mis ei kõigu» (Hb 12:28) – kui nad vaid usust kinni hoiavad ega sellest tagane.

Usk ei ole mitte meie tegu ega teene, vaid Jumala kingitus – kingitus, mille Ta on meile teinud seeläbi, et Ta on ustav ning täidab kõik oma töötused. Meie usu «alustaja ja täidesaatja» on Jeesus, kes «häbist hoolimata kannatas risti Temale seatud rõõmu asemel ja on nüüd istunud Jumala trooni paremale käele» (Hb 12:2) – meil ei ole põhjust Temas kahelda, meil ei ole mingit põhjust kohkuda ega nõrkeda, tõrkuda ega taganeda, sest «Jeesus Kristus on seesama eile ja täna ja igavesti» (Hb 13:8) ning Temas on meile avatud tee Jumala «armu aujärje ette» (Hb 4:16).

Jutluseks

Ilmumisaja kolmanda pühapäeva teemaks on EELK praeguses lugemiskavas «Jeesus äratub usule». Teise lugemisaasta alternatiivseks Vana Testamendi tekstiks olev Naamani pidalitõvest tervenemise lugu (2Kn 5:1–15) toob esile jumaliku pääste universaalsuse, mis ei puudu ka esimese variandina antud Jesaja raamatu lugemises (Js

30:18–21) ent on viimase kontekstis mõistetav pigem kinnitusena, et Jumalal on meelevald kõikide rahvaste saatuse ja kogu ajaloo kulgemise üle ning Ta kasutab nii üht kui teist eeskätt selleks, et oma valitud rahvast juhtida, puhastada ja pühitseda, teda vajadusel ka teiste rahvaste kaudu karistades ja nuheldes. Üheks õppetunniks, mille Jumal seeläbi oma rahvale annab, on äratundmine, et üksnes Tema peale lootes, Teda usaldades ja Temasse uskudes on võimalik pääseda, ellu jääda ja tõelist tulevikku omada.

Pühapäeva Epistel (Hb 11:1–10) rõhutab samuti usu möödapääsmatut vajalikkust, kuna ilma selleta on võimatu olla Jumalale meelepärane. Usukindluse ja usust tuleneva pääsemise näidetena toob Epistel esile Aabeli, Eenoki, Noa ja Aabrahami, demonstreerides ühtlasi, kui lahutamatu kuulub usu juurde Jumala usaldamine ja lootus Temale kõiges, eriti selles, mida veel ei tunta ega nähta.

Evangeelium (Jh 4:39-42) toob ära Jeesuse ja Samaaria naise kohtumise loo lõpusalmid, milles naise kutsel Jeesuse juurde tulnud samaarlased tunnistavad Jeesuse sõnu kuuldes Ta juba omaenda usule toetudes [kogu] maailma Päästjaks – sellesama maailma Päästjaks, mis «on valmistatud Jumala sõna läbi, nii et nägematust on sündinud nähtav» (Hb 11:3).

Epistlile jutlustades võib keskenduda kas usule kui usaldusele Jumala ja Tema sõna suhtes, või kasutada Epistlis nimetatud esiisade lugusid näidetena, mille varal illustreerida Jeesuses Kristuses teostunud jumalikku päästetööd ja meile kingitud igavese elu lootust.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Heebrea kiri kõneleb väga palju usust – seda nimetatakse seal üle kolmekümne korra. Usk ei ole mitte ainult tõekspidamine, vaid eeskätt usaldus Jumala ja Tema sõna suhtes ning sellele usaldusele rajanev kindel veendumus selles, et see, mida Jumal on töotanud, on tõsi, ning et Ta täidab oma töötused. Usk, millest Heebrea kiri julgustab meid kinni hoidma, on õigupoolest kinni hoidmine Jumalast – sest kui me Temast lahti laseme, siis me kaotame kõik. Kui me aga Jumalast kinni hoiame, siis me oleme nagu vanade aegade usukangelased, kes «usu läbi vallutasid kuningriike, mõistsid kohut, said kätte töotusi, sulgesid lõvide suud, kustutasid tule väe, pääsesid pakku mõõgatera eest, said nõtrusest tugevaks ja vägevaks sõjas, tõrjusid tagasi võõraste vaenuleere» (Hb 11:33j). Usk on Jumala imeline kingitus, mille läbi need, kes sellest kinni hoiavad, saavad «kuningriigi, mis ei kõigu» (Hb 12:28)
2. Tänapäev Epistel seab meie silme ette mitmed usueeskujud: Aabeli, Eenoki, Noa ja Aabrahami. Nende kõigi puhul on selge, et nende usk oli eeskätt usaldus Jumala suhtes, keda nad otsisid, kelle kätte nad ennast usaldasid, kellega koos nad käisid,

hoolimata sellest, mis neile osaks sai. Aabel suri omaenda venna käe läbi, Eenok võeti üles taevasse, Noa pidi ilmselt paljude inimeste pilkeid taludes ehitama laeva, mis viimaks päästis tema ja ta pere hukkumisest, Aabraham jättis vana mehena Jumala kutsel oma kodumaa ja omaksed ning asus elama võõrsile, jäädes elulõpuni otsekui hulkuriks, kelle jaoks polnud kindlat eluaset, vaid üksnes ränduri telk. Nad kõik tegid seda, sest nad usaldasid tingimusetult Jumalat – ning nad pärisid õnnistuse, mille Jumal oli neile töötanud. Nad ei näinud, aga nad uskusid – ja nad tegid õigesti, sest Jumala maailmas on nii, et see, mis on nähtamatu, on tihtipeale kindlam ja reaalsem kui see, mis on nähtav ja käegakatsutav. Mitte nähtavatest asjadest ei ole sündinud see, mida me näeme, vaid kõik, kogu maailm, terve see maailmatu suur universum on valmistatud Jumala sõna läbi – mida kindlamat saab siis veel olla kui Jumalat ja Tema sõna usaldada?

3. Aga kuigi need suured usumehed kogesid Jumala ligiolu ja Tema töotuste täitumist, ei saanud nad siiski kätte nende töotuste täiust. Nõnda on nad meile mitte ainult usueeskujud, vaid eelkujutised sellest, mis on tõeliselt teostunud ja täitunud alles hiljem, Jeesuses Kristuses: nii Aabel oma süütu surmaga kui Eenok sellega, et ta võeti taevasse, nii Noa, kes laeva ehitades päästis enda ja oma pere hukkumisest, kui Aabraham, kelle õnnistusest saavad osa loendamatud sugupõlvad, on ühel või teisel viisil Kristuse eelkujud. Kristus suri süütuna patuste inimeste käe läbi ja nende eest ning tõusis surnuist üles ja läks taevasse. Kristus on see, kes päästab need, kes otsekui veeuputusest läbi läinuna saavad ristimises päästetud, kuna nende jaoks on olemas koht selles uues Noa laevas, mida nimetatakse kirikuks. Kristus on Aabrahami Seeme, kelles saavad Aabrahamile töötatud igavesest õnnistusest osa kõik need, kes usuvad Temasse kui oma Issandasse ja Päästjasse ning Ta vastu võtavad. Esiisad, hoolimata sellest, et nad usaldasid ennast Jumala kätte ja jäid Talle ustavaks, ei saanud kätte neile töötatu täiust – «sest Jumal on midagi paremat näinud ette meile, nii et nemad ilma meieta ei saaks täiuslikuks» (Hb 11:40). Selle kõik, oma töotuste täiuse, kingib Jumal meile oma Pojas, meie usu alustajas ja täidesaatjas – kui me vaid hoiame Temast kinni ja jääme Talle ustavaks.